

draken

zaalteksten

NL

gelieve mij aan het einde
van uw bezoek
in de doos
te leggen

teksten downloadbaar op
www.stamgent.be

Gent heeft een bijzondere band met de draak: sinds de 14de eeuw schittert een imposante draak boven op het belfort. Hij spreekt al eeuwenlang tot de verbeelding. Ook vandaag nog vind je draken in boeken, games en films. Vriend of vijand, de draak is van alle tijden en culturen. Het motief van de held die vecht tegen het kwaad in de gedaante van een monster is al eeuwenoud. Het is de mens die dit fabeldier vorm en betekenis geeft. Elke draak ziet er dan ook anders uit en heeft andere eigenschappen, zoals het vermogen om te vliegen of vuur te spuwen. Ontdek de band tussen draken en mensen, ontdek een wereld vol draken.

*top 10 van tv-
en filmdraken, 2013*

watchMojo.com

Saphira

Eragon, 2006

Mushu

Mulan, 1998

Draco

Dragonheart, 1996

Drogon, Rhaegal, Viserion

Game of Thrones, 2011–

Hungarian Horntail

Harry Potter and the Goblet
of Fire, 2005

Shenlong

Dragon Ball

Vermithrax Pejorative

Dragonslayer, 1981

Maleficent

Sleeping Beauty, 1959

Toothless

How to Train Your Dragon, 2010

Smaug

The Hobbit Trilogy, 2012–2014

1. de held

Er was eens ... een koninkrijk hier ver vandaan dat werd bedreigd door een draak. Wanneer de koningsdochter gevaar loopt door de draak te worden opgegeten, komt Sint-Joris in actie en verslaat de draak.

De legende van Sint-Joris en de draak is ons overgeleverd via de *Legenda Aurea*, een verzameling heiligenlevens uit de 13de eeuw. Tot op vandaag is het een verhaal dat in vele varianten verder leeft.

Samen met Sint-Michiel is Sint-Joris wellicht een van de bekendste helden die het tegen een draak durven op te nemen.

1.1

Beeldengroep van Sint-Joris die de draak verslaat, circa 1500

St. Petrus' Banden Kerk, Venray (NL)

Deze voorstelling is oorspronkelijk een onderdeel van een altaaropstelling.

1.2

Kruisboog, 1604

STAM

De kruisboog is versierd met ivoren plaatjes met afbeeldingen van een man, een vrouw en verschillende dieren.

1.3

Pijlkoker, 17de eeuw

MAS, Antwerpen

Op deze koker staan afbeeldingen van Sint-Joris en de draak, en de initialen DGW.

1.4

Bovenarmpantser,

2de helft 16de eeuw

MAS (Collectie Vleeshuis),

Antwerpen

Op de schouderplaat staan een draak, een ridder en portretbustes graveerd.

1.5

Sint-Michiel met

de draak, 17de eeuw

Chapelle Notre-Dame de Sion,

Plouay (FR)

Dit beeld van Sint-Michiel met de draak staat in de chapelle Notre-Dame de Sion in Plouay.

Het wordt rondgedragen op de jaarlijkse processie van de brandweer tijdens de Sint-Jansfeesten.

1.6

Jan van Cleef,

Sint-Joris met draak, 1693

Limburgs Museum (Collectie

Sint-Martinusparochie), Venlo (NL)

Sint-Joris toont de gedode draak aan Maria en kind.

Jan van Cleef werd

in 1646 geboren te Venlo en stierf in 1716 te Gent, waar hij werd bijgezet in de Sint-Michielskerk.

2. de duivelse draak

De duivel of het kwaad laat zich in verschillende vormen en dieren zien. In de middeleeuwen staat de draak symbool voor de duivel. Volgens de Bijbel is de duivel een engel die in opstand komt tegen God. Als straf wordt hij uit de hemel verbannen, onder meer met de hulp van Sint-Michiel. Sindsdien verschijnt de duivel aan gelovigen in de vorm van een draak of een slang. De duivelse draak jaagt angst aan en daagt gelovigen uit moed en standvastigheid te tonen. De gelovigen worden verleid tot de zeven hoofdzonden. Niet voor niets wordt de apocalyptische draak

afgebeeld met zeven koppen. De attributen die de heiligen bij zich hebben, vertellen ons wie ze zijn. Deze voorwerpen verwijzen naar hun levensverhaal. Bij heiligen die beproevingen hebben doorstaan, ligt er dikwijls een draak aan hun voeten als symbool voor de overwonnen verleiding en het zegevieren van hun geloof.

2.1

Hubert Goltzius,
Laatste Oordeel, 1557
Limburgs Museum, Venlo (NL)

In het midden van het schilderij wordt de hel verbeeld, onder andere door een zevenkoppige draak uit de Openbaring van Johannes. Aan de rechterhand van Christus steken de uitverkorenen hun handen naar Christus uit, aan zijn linkerhand staan de verdoemden.

2.2

Allegorische voorstelling,
1600–1606

Limburgs Museum (Collectie
Koninklijk LGOG), Venlo (NL)

Rechts staat Christus met een bruid. In de boom hangen een slang en een draak. Zij staan symbool voor onkuisheid, een van de zeven hoofdzonden.

2.3

Heilige Amandus,
1500–1525

Limburgs Museum, Venlo (NL)

Amandus was missionaris in Gent en omstreken en werd later bisschop van Maastricht. Hij zit hier op een zetel met een draak aan zijn voeten. De draak verwijst naar het feit dat Amandus veel heidenen bekeerde. In zijn linkerhand houdt hij een model van een kerk vast.

Hij stichtte namelijk een flink aantal kerken en kloosters, waaronder de Sint-Baafsabdij en de Sint-Pietersabdij in Gent.

2.4

Meester van Elsloo,
Heilige Dymphna, 1525

Limburgs Museum (Collectie
O.L.V. Geboorteparochie Blitterswijck
en Wanssum), Venlo (NL)

De Heilige Dymphna houdt een draak vast aan een leiband. De draak symboliseert haar door begeerte bezeten vader, die met haar wil trouwen. In een vlaag van waanzin onthoofd hij zijn dochter. De Heilige Dymphna is de beschermheilige van de geesteszieken.

2.5

Heilige Margaretha,
1ste kwart 16de eeuw

St. Petrus' Banden Kerk,
Venray (NL)

De Heilige Margaretha van Antiochië wordt gemarteld nadat zij een huwelijksaanzoek met als voorwaarde dat ze haar geloof zou afzweren heeft afgewezen. Ten slotte wordt ze opgegeten door een draak, maar ze overleeft dit door haar vurig gebed. Margaretha is de beschermheilige van vrouwen in het algemeen.

2.6

Heilige Margaretha,
16de eeuw

Museum Helmantel,
Westeremden (NL)

2.7

Maria met kind,
19de eeuw

MAS (Collectie Volkskunde),
Antwerpen

In de Bijbel wordt verteld hoe Maria zwanger aan de hemel verschijnt, samen met een draak. De draak wil het kind opeten zodra het geboren wordt, maar het kind verplettert de draak en overwint zo het kwaad. Deze voorstelling verwijst naar de geboorte van Jezus.

2.8

Vaandel, 1932

Limburgs Museum (Collectie
Nederlandse jezuïeten), Venlo (NL)

Dit vaandel is gemaakt voor het 75-jarige jubileum van de Jongheerencongregatie in 1932. Centraal staat Maria die een draak vertrappt, links knielt de Heilige Aloysius en rechts een engel.

3. draaksteken

De mythe van het verslaan van de draak leeft verder in verschillende volkstradities in Europa. In de meeste gevallen wordt daarbij het klassieke christelijke verhaal van Sint-Joris en de draak in een vertoning of optocht weer tot leven gebracht. In het Nederlandse dorpje Beesel wordt om de zeven jaar een groots openluchtspektakel opgevoerd. In België maakt ieder jaar een draak de stad Bergen onveilig.

3.1

Draak uit de processie van de burgemeester en de Broederschap van Sint-Joris, niet gedateerd

Musée du Doudou, Bergen

Deze draak speelt een rol in een van de processies tijdens de Ducasse in Bergen. Dit volksfeest wordt jaarlijks gehouden op Drievuldigheidszondag en mondt uit in de Lumeçon, een opvoering van het gevecht tussen Sint-Joris en de draak.

3.2

Jan de Jong,
Foto's draaksteken Beesel, 1935

Limburgs Museum (Collectie Spaarnestad), Venlo (NL)

Deze serie foto's toont aspecten van de uitvoering van het draaksteken in Beesel in 1935.

3.3

Filmcompilatie van het nieuwe draaksteken in Beesel, 2009

Trac'88

3.4

Filmcompilatie van de Lumeçon in Bergen, 2014

Stad Bergen en TéléMB

3.5

Verzamelkaarten van Côte d'Or en Liebig met voorstellingen van het draaksteken in Bergen, 20ste eeuw

Het Huis van Alijn, Gent

3.6

Hein Froonen,
Carnaval in Maastricht, 1ste helft 20ste eeuw

Limburgs Museum, Venlo (NL)

Rechts op het schilderij staat een carnavalswagen met Sint-Joris en de draak.

4. gilden

De verering van Sint-Joris en Sint-Michiel verspreidde zich over de hele christelijke wereld. Zo werden ze onder meer patroonheiligen van gilden en ambachten.

De oorsprong van de gilden gaat terug tot de middeleeuwen. De schuttersgilden beschermen de stad bij een aanval en handhaven de orde bij oproer, brand of een belangrijk bezoek. Tegenwoordig nemen ze deel aan processies en optochten en hebben ze vooral een rijk verenigingsleven.

De gilden bezitten meestal een erg waardevolle gildeschat, die bestaat uit breuken (sierkettingen met zilveren schildjes) en andere zilveren voorwerpen. Op dat gildesilver wordt dikwijls de patroonheilige van de gilde afgebeeld. Sint-Joris is de patroonheilige van de kruisen-voetbooggilden, Sint-Michiel die van de schermers. Ook verschillende ambachten hebben Sint-Joris of Sint-Michiel als beschermheilige.

4.1

Schutterszilver van de schutterij Sint-Georgius en Sint-Sebastianus in Beesel, 15de en 16de eeuw, vanaf 1721

Schutterij Sint-Georgius en Sint-Sebastianus, Beesel (NL)

Het schutterszilver bestaat uit gedenkschilden met de naam van de koning (de winnaar van de schutterswedstrijd) en het jaar waarin hij koning is geworden. Tussen het koningszilver hangen de patroonplaatjes van Sint-Joris (Georgius) uit de 15de eeuw en van Sint-Sebastiaan uit de 16de eeuw.

4.2

Koningsbreuk Sint-Michielsgilde Gent, 1620

Koninklijke en Ridderlijke

Hoofdgilde van Sint-Michiel, Gent

Het meest opvallende en ook belangrijkste kenteken van een gilde is de breuk. Bij alle plechtigheden moet de breuk door de koning gedragen worden als teken van zijn waardigheid. Het gekroonde monogram AE verwijst naar de aartshertogen Albrecht en Isabella (Elisabeth), onder wier bewind de Sint-Michielsgilde werd opgericht. De ketting wordt vooraan gesloten door middel van een medaillon met een miniatuurportret van de aartshertogen. Daaraan hangt een voorstelling van de aartsengel Michaël die de duivel neerslaat.

4.3

Koningszilver, 1951 en 1954

Limburgs Schutterij Museum,

Steyl (NL)

Twee bewerkte zilveren platen tonen aan de bovenzijde Sint-Joris te paard en de draak. Het ene tekstschild draagt de tekst '*as Flujas mit zien vrouw neet mier zoewe bestaon kos waat mich betrof de waereld waal vergaon. A. Feijen Koning 1954*'. (Als Valuas en zijn vrouw niet meer zouden bestaan, dan kan wat mij betreft de wereld wel vergaan.) Valuas en zijn vrouw Guntrud hebben volgens de legende de stad Venlo gesticht. Het andere schild draagt de tekst '*Koning 1951 G. Hendrikx v/d Weem*'.

4.4

Insignes en gedenkpenningen van de Gentse Sint-Jorisgilde,
17de en 20ste eeuw

Het Huis van Alijn, Gent / STAM

Insignes, gewoonlijk in zilver, worden door de gildebroeders op de mouw gespeld als herkenningstekenen.

4.5

Fragment van een kazuifel van de Sint-Jorisgilde in Diest, 17de eeuw

Stadsmuseum De Hofstadt, Diest

De gilden hadden een belangrijke taak bij misvieringen en godsdienstige plechtigheden, bijvoorbeeld op de naamdag van hun patroonheilige. Ze hadden soms een eigen kapelaan of proost in dienst. De kazuifel werd tijdens erediensten door de proost van de gilde gedragen.

4.6

Coupe Challenge Saint-Michel, voor 1905

Koninklijke en Ridderlijke

Hoofdgilde van Sint-Michiël, Gent

Vanaf het begin van de 20ste eeuw werden bij toernooien de traditionele prijzen, zoals borden en kandelaars, vervangen door prijsbekers of coupes. Steeds vaker werden het wisselbekers. Deze wisselbeker is van een jaarlijks toernooi tussen de Gentse en de Brusselse schermvereniging. Het laatste toernooi werd gehouden in 1961. De Sint-Michiëls-gilde won toen en nam de wisselbeker definitief mee naar Gent.

4.7

*Vaandel van
de Schutterij Sint-Georgius
en Sint-Sebastianus
in Beesel, circa 1995*

Schutterij Sint-Georgius en
Sint-Sebastianus, Beesel (NL)

4.8

*Bekroning van
een baljuwstaf, 1718*

STAM

Deze baljuwstaf van de nering van de garentwijnders van Gent is bekroond met een afbeelding van Sint-Michiel en de draak. Sint-Michiel is hun patroonheilige.

4.9

*Gildepensing van
de Gentse kousenmakers,
niet gedateerd*

STAM

Sint-Michiel is de beschermheilige van het ambacht van de kousenmakers.

5. draken in steden

Gent, Geldern (DE), Tarascon (FR), Krakau (PL), Ljubljana (SI) en Kazan (RU) zijn slechts enkele steden waarover drakenlegendes worden verteld. De draak verschijnt in de stad als symbool op documenten, vlaggen, waterspuwers, gevelstenen, deurkloppers, poorten, torens ...

In Gent beschermt een indrukwekkende gouden draak de stad sinds de late 14de eeuw. Met gespreide vleugels waakt hij over Gent vanop het belfort, het trotse symbool van een onafhankelijke stad.

5.1

Het drakengevecht van Geldern, circa 1680–1690

Stad Geldern, Geldern (DE)

De dappere broers Wichard en Lupold vechten in het jaar 879 met een woeste draak die de streek onveilig maakt. De doodscreet ‘Gelre’ van de draak wordt de naam van de Duitse stad Geldern en van de Nederlandse provincie Gelderland.

5.2

Drakentoren van Egmond aan Zee, circa 1500

Huis van Hilde, Castricum (NL)

Twee identieke loden draken zijn in 1935 bij de opgraving van de toren van Kasteel Egmond teruggevonden in de oude gracht. Vermoedelijk zijn ze in 1573 in de gracht gevallen toen het kasteel verwoest werd. Dit gebeurde om te voorkomen dat de Spanjaarden aanvalspunten zouden hebben rondom de stad Alkmaar.

5.3

Windwijzer, niet gedateerd

STAM

5.4

Uithangbord, 19de eeuw

Het Huis van Alijn, Gent

Dit uithangbord tooid een pand in de Sint-Salvatorstraat in Gent.

5.5

Dakversiering,

late 18de – begin 19de eeuw

STAM

Deze draak maakt deel uit van een reeks draken die een paviljoen in de tuin van het Instituut van Gent versierden.

5.6

Daska-filmjournaal over het plaatsens van de Gentse draak op het belfort, 1980

STAM

De draak is in de loop der eeuwen verschillende keren van het belfort gehaald om ofwel de toren ofwel de draak te repareren.

In november 1980 wordt de draak teruggezet per helikopter vanaf het toenmalige vliegveld van Sint-Denijs-Westrem.

Na twee pogingen staat de draak weer precies op zijn eeuwenoude plaats.

5.7

*Model van de draak
op het belfort van Gent,*
circa 1945

STAM

Een identiek exemplaar van dit model wordt in januari 1945 door de Gentse bevolking geschonken aan generaal-majoor D.C. Spry van het Canadese leger.

5.8

Felix De Vigne en
Edmond De Busscher,
*Chars du cortège des
comtes de Flandre,* Gent,
De Busscher Frères, 1853

Stad Gent, De Zwarte Doos,
Stadsarchief, Gent

Wanneer in 1839 bij de restauratie van het belfort de draak naar beneden wordt gehaald, blijkt hij in erbarmelijke staat.

De draak wordt dan maar tentoongesteld en in 1849 zelfs op een praalwagen opgevoerd in een historische stoet die door de straten van Gent trekt. Pas in 1854 herneemt hij zijn plaats op het belfort.

5.9

Jacques Van Brée,
*Porseleinkaart
met de draak op
het belfort,* 19de eeuw

Het Huis van Alijn, Gent

5.10

Stefaan Mortier,
*Opmetingstekening
van de draak van
het belfort,* 1892

Historische Huizen, Gent

5.11

Gedenkpenning in de vorm van de belfortdraak ter ere van het Concours de Tir tijdens de wereldtentoonstelling in Gent, 1913

Het Huis van Alijn, Gent

5.12

Herman Verbaere,
Ontwerp voor een affiche voor de Groot Internationale Vliegmeeting, 1946

Universiteitsbibliotheek Gent

Deze vliegmeeting werd in september 1946 gehouden naar aanleiding van de herdenking van de bevrijding van Gent. Ze viel samen met de heropening van het vliegveld in Sint-Denijs-Westrem. De gouden draak op het belfort strijdt als het ware mee met de gevechtsvliegtuigen en parachutes.

5.13

Baret met insigne van het 2de Linierement, 20ste eeuw

Privécollectie

Het 2de Linierement, oorspronkelijk gestationeerd in de Leopoldskazerne in Gent, kreeg na de Tweede Wereldoorlog een eigen insigne met de afbeelding van de Gentse belfortdraak boven op een kroon.

5.14

Kenteken van het 2de Linierement, 20ste eeuw

Privécollectie

6. westerse draken

Het Nederlandse woord 'draak' komt van het Latijnse *draco* en het Griekse woord *drakoon*. Bij de Grieken en de Romeinen zijn draken slangachtige monsters. Veel christelijke verhalen, waaronder ook dat van Sint-Joris en de draak, gaan terug op de Griekse mythologie. Zo is er het verhaal van Herakles die de Hydra, een veelkoppige moerasslang, moest verslaan of dat van Perseus die Andromeda uit de klauwen van een zeemonster bevrijdde.

De Vikingen bouwden grote langschepen voor het vervoer van vee en goederen en voor oorlogsvoering, ook wel drakars (letterlijk 'drakenboten') genoemd. Als versiering hadden deze schepen draken- of slangenkoppen op de boeg, bedoeld om het kwaad op de route te verdrijven en angst aan te jagen.

6.1

Hals-amfoor
met Hydra, 650 v.Chr.

Allard Pierson Museum,
Amsterdam (NL)

Op deze Etruskische amfoor staat een vrouw tegenover een driekoppige slang of draak. Het lijkt alsof de vrouw de draak overmeestert. Het zou Medea kunnen zijn, de dochter van koning Aietes, die de draak betovert die het Gulden Vlies bewaakt.

6.2

Drinkbeker,
late 4de eeuw v.Chr.

Collectie J. Moonen-Gijs, Ranst

Deze Griekse drinkbeker heeft de vorm van een zeedraak. De kop van de draak bevat elementen van een griffioen (de kam) en een hond (de oren).

6.3

Vier griffioenen,
4de eeuw v.Chr.

Collectie J. Moonen-Gijs, Ranst

De griffioen is een mythisch wezen dat is samengesteld uit verschillende dieren.

Hij heeft de achterpoten en de staart van een leeuw en de kop, voorpoten en vleugels van een arend.

De griffioen wordt gezien als een soort draak, of net als een beest dat de ergste vijand van de draak is.

6.4

Drakenkopje, niet gedateerd

Collectie J. Moonen-Gijs, Ranst

6.5

Zeedraak, 1ste – 3de eeuw

Allard Pierson Museum,

Amsterdam (NL)

Deze draak is een onderdeel van een Romeins legervaandel geweest.

6.6

Stevenversiering met drakenmotief, 9de eeuw (replica)

MAS (Maritieme collectie), Antwerpen

6.7

Stevenversiering van een Vikingschip,
4de – 5de eeuw (replica)

MAS (Maritieme collectie),

Antwerpen

Afgietsel van de stevenversiering die in 1914 uit de Schelde is opgebaggerd tussen Schoonaarde en Appels. Deze stevenversiering zou afkomstig zijn van een Noorse drakar. Het originele object wordt bewaard in het British Museum in Londen.

7. oosterse draken

Oosterse draken hebben toegang tot verschillende werelden. Als magische wezens hebben ze het vermogen diep in de aarde of in de oceaan te duiken en te vliegen. Op die manier zijn ze boodschappers tussen verschillende werelden. De draak is meester van de wolken en controleert de rivieren, de donder en de bliksem.

In de oosterse wereld vertegenwoordigt de draak vaak een scheppende en vruchtbare macht in plaats van wanorde en kwaad. Draken zijn er een teken van geluk, rijkdom en vruchtbaarheid.

De draak is misschien wel het meest afgebeelde symbool in China. Een oosterse draak is samengesteld uit lichaamsdelen van negen verschillende dieren. Bovendien kan hij zich zo klein of zo groot maken als hij wil, hij is onzichtbaar en ongrijpbaar. De draak heeft negen zonen, elk met hun eigen functie en verschijningsvorm.

Tot de val van het Chinese keizerrijk in 1911 is de draak het embleem van de keizer. De keizerlijke draak is herkenbaar aan de vijf nagels aan iedere klauw. Bij de adel wordt een draak afgebeeld met slechts vier of drie nagels.

7.1

Chinese drakenkop,
niet gedateerd

MAS, Antwerpen

De drakendans is een zeer kenmerkende en opvallende volksdans binnen de Chinese cultuur. Bij deze dans vormen een aantal mensen een lange Chinese draak. De voorste in de stoet draagt de kop van de draak en de anderen vormen het lichaam. De drakendans wordt vaak gedanst bij feesten zoals het Chinese Nieuwjaar. De draak verdrijft symbolisch boze geesten.

7.2

*Paradekostuum van
een Chinese generaal,*
19de eeuw (Qingdynastie)

STAM

Dit bijzondere generaalskostuum van een Mantsjoe-generaal is versierd met draken en drakenmotieven. De laatste keizerlijke dynastie in China (Qing, 1644–1911) is er een van vreemde overheersers (Mantsjoes). Zij hebben hun eigen militaire uniformen, die ze na de verovering van China zijn blijven gebruiken.

7.3

Chinese mantel,
niet gedateerd

STAM

Deze donkere mantel is versierd met gelukbrengende draken, die moeiteloos lijken te zweven en te spelen boven oceanen en bergen. De draken verbinden diep water met hoge bergen en met de hemel.

7.4

Vaas, late 16de eeuw
(Mingdynastie)

STAM

Op deze vaas spelen keizerlijke draken, die vijf klauwen aan iedere poot hebben. Daarboven zijn feniksen afgebeeld. Net als de draak is de feniks een mythisch dier. Deze hemelse vogel is het symbool van de keizerin. Wanneer een draak en een feniks samen worden afgebeeld, verwijst dit naar het heilige huwelijk van de keizer en de keizerin, van yang en yin, van hemel en aarde. De afbeelding staat voor harmonie en groot geluk.

7.5

Sokkeltje, 19de eeuw
(Mingdynastie)

STAM

Dit tafeltje wordt gedragen door twee draken met een indrukwekkend gewei. Ze lijken te spelen met het ronde bovenblad van de tafel, alsof het een parel is.

7.6

Schaal, 18de eeuw
(Mingdynastie)

STAM

Op deze schaal spelen de draken met een parel. Ze duiken diep in de oceaan om vervolgens hoog in de wolken hun spel voort te zetten. Draken die in de wolken met een parel spelen, brengen regen.

7.7

Vaasjes, niet gedateerd

STAM

7.8

Wierookbrander, 19de eeuw

STAM

Deze wierookbrander heeft de vorm van een Chaofeng-draak, een van de negen zonen van de Chinese draak.

7.9

Twee rolschilderijen van een adellijk koppel, 19de eeuw

STAM

Deze dame en heer dragen kleding versierd met draken. De grote gele draken met vier klauwen verwijzen naar hun adellijke positie. Draken vliegen van de aarde naar de hemel, ze verbinden onze wereld met de voorouderhemel. Deze afbeeldingen werden in China vaak bij het familiealtaar aangebracht na de dood van de erin voorgestelde persoon.

Ai Weiwei Studio,
Dragon in Progress, 2014

Ai Weiwei Studio, Beijing (CN)

8. onbekende werelden

Eeuwenlang gelooft men dat draken echt bestaan. De bronnen van kennis over de draak zijn de middeleeuwse bestiaria en de latere natuurencyclopedieën.

Kaartenmakers tekenen gefantaseerde draakachtige zeemonsters in de onbekende oceanen. Het zeemonster illustreert het gevaarlijke onbekende. Tijdens verre tochten komen mensen ook nieuwe dieren tegen. Het levert nieuwe elementen op voor de vorm van de draak. Zo krijgt de kop van de draak zijn huidige krokodillenkop na de confrontatie van de kruisvaarders met de Nijlkrokodil.

Ook op hemelglobes en hemelkaarten staan draken afgebeeld. Door bepaalde

sterren met lijnen te verbinden kunnen we figuren herkennen. Tussen de Grote en de Kleine Beer slingert zich het sterrenbeeld Draak. Het verhaal van dit sterrenbeeld gaat terug op de Griekse mythe van Herakles die de draak doodt die de boom met de gouden appels bewaakt.

8.1

Willem Janszoon Blaeuw,
Hemelglobe, 1603

Universiteitsbibliotheek Gent

Een hemelglobe toont de hemel met de helderste sterren en hemelobjecten die niet lijken te bewegen ten opzichte van de aarde. Het sterrenteken Draak is de naam van een uitgestrekt sterrenbeeld in de buurt van de noordelijke hemelpool.

8.2

*3D-model van
de hemelglobe van
Willem Janszoon
Blaeuw*, 2016

Universiteit Gent,

Vakgroep Geografie, Gent

8.3

Lodewijk Vlasblom,
*Stellatum planisphaerium
boreale...australe*,
circa 1680

Collectie HEK, Lisse (NL)

Deze hemelkaart van de noordelijke en zuidelijke sterrenhemel toont een weergave van de planeten volgens Ptolemaeus en de bekende sterrenconstellaties volgens Copernicus. De sterrenkaart werd gemaakt voor de zeeatlas van Ioannes van Keulen. Zeeatlassen beginnen altijd met een wereldkaart en een sterrenkaart.

8.4

Anders Vedel,
Kaart van Islandia, 1585

Collectie HEK, Lisse (NL)

Deze kaart van IJsland is gemaakt voor de Ortelius-atlas van 1585 en latere edities. De gegevens komen van bisschop Thorlaksson. Het eiland zelf lijkt de vorm van een draak te hebben gekregen, omringd door een zee met monsters en draken. De monsters zijn voorzien van een identificatieletter. Op de achterkant van de kaart staan de gegevens per monster, maar die geven blijk van een flinke portie fantasie.

8.5

Christiaan Schrot,
Terra Sancta, 16de eeuw

Collectie HEK, Lisse (NL)

De kaart van het Heilig Land komt in deze versie na 1595 voor in de atlas *Theatrum Orbis Terrarum* van Abraham Ortelius, uitgegeven in Antwerpen. De kaart berust op gegevens van Petrus Laicstain uit 1556 en is door Christiaan Schrot (’s Groten) gemaakt. Linksonder staat een afbeelding van het Bijbelverhaal over Jonas en de walvis. De Jordaan en de Dode Zee (*Mare Mortuum*) zijn afgebeeld.

8.6

Georg Matthäus Seutter,
Landkaart van Afrika, 1730

Collectie HEK, Lisse (NL)

Een van de vier continenten uit de *Atlas* van Georg Matthäus Seutter. De Nijl ontspringt in Zaire Lacus en een ander, onbenoemd meer. De titelcartouche wordt bekroond door een vliegende draak.

8.7

Crocodylus niloticus,
voor 1928

Koninklijk Museum

voor Midden-Afrika, Tervuren

Tijdens de kruistochten heeft men onbekende dieren gezien, zoals de nijlkrokodil. De krokodillenkop wordt hierna beeldbepalend voor de vorm van de drakenkop.

8.8

Conrad Gesner,
Historiae animalium, 1587

Koninklijke Bibliotheek, Brussel

(december 2016 – februari 2017) /

Museum Plantin-Moretus, Antwerpen

(maart – mei 2017)

Conrad Gesner (1516–1665) was een Zwitserse natuuronderzoeker. Vanwege zijn nauwkeurige beschrijvingen wordt hij samen met zijn tijdgenoot Ulisse Aldrovandi beschouwd als grondlegger van de zoölogie.

8.9

Ulisse Aldrovandi,
*Monstrorum historia cum
Paralipomenis historiae
omnium animalium*, 1642

Koninklijke Bibliotheek, Brussel

(december 2016 – februari 2017) /

Museum Plantin-Moretus, Antwerpen

(maart – mei 2017)

Ulisse Aldrovandi (1522–1605) was een Italiaanse natuuronderzoeker die dieren van over de hele wereld verzamelde.

8.10

Jenny Haniver, 17de eeuw
Zeeuws Museum, Middelburg (NL)

In de 17de eeuw staan in kabinetten van de bourgeoisie veel pronkstukken. Een rariteitenkabinet met zeldzame dieren, zoals een draakje, is een teken van goede smaak en rijkdom. In de haven van Antwerpen maken zeelui daarom als bijverdienste draakjes van roggen. Ze verkopen ze als *jeune d'Anvers*, wat verbasterd wordt tot *Jenny Haniver*. Soortgelijke draakjes worden onder meer afgebeeld in het beroemde boek *Monstrorum historia* van Aldrovandi.

9. draken in de natuur

Hoewel de natuurlijke wereld vanaf de 19de eeuw grondig is verkend, zijn er nooit draken gevonden. Reuzenslangen en grote hagedissen zijn bestudeerd, maar biologen hebben niet één levende, vuurspuwende of vliegende draak gevangen of gezien. Veel eigenschappen van de draak, zoals het vuurspuwen, de gepantserde huid of de klauwen, zijn echter terug te vinden bij bestaande dieren.

9.1

Draco volans
(open vlieghuid)

Gents Universiteitsmuseum,
Collectie Dierkunde, Gent

Het vliegend draakje heeft het vermogen om stukjes te zweven. Hoewel het dier niet echt vliegt, komt het op die manier enkele tientallen meters ver.

9.2

Draco volans
(gesloten vlieghuid)

Gents Universiteitsmuseum
(Collectie Dierkunde), Gent

Vliegend draakje

9.3

Phinolophus hipposideros

Universiteitsmuseum Utrecht (NL)

De kleine hoefijzerneus is een vleermuis die vrij snel vliegt. Met zijn typische vleugels maakt hij vleugelslagen met een fluisterend geluid.

9.4

Chiroptera

De wereld van Kina: het Huis, Gent

De vleermuis, met zijn leerachtige vleugels, staat vaak model voor de vleugels van een draak.

9.5

Chrysopelea ornata

Gents Universiteitsmuseum,

Collectie Dierkunde, Gent

De vliegende slang maakt zweefvluchten door zijn ribben te spreiden en zo zijn buikzijde breed en hol te maken. Op deze manier komt het dier enkele tientallen meters ver.

9.6

Hirundichthys speculiger

Universiteitsmuseum Utrecht (NL)

Wanneer de vliegende vis het water verlaat, spreidt hij zijn vinnen uit. Hij vliegt niet, maar zweeft door middel van luchtdruk.

9.7

Varanus salvator bivittatus

Gents Universiteitsmuseum,

Collectie Dierkunde, Gent

Deze watervaraan demonstreert mooi de gespleten tong die we niet alleen met hagedissen maar ook met draken associëren.

9.8

Varanus sp.

De wereld van Kina: de Tuin, Gent

9.9

Gonocephalus grandis

De wereld van Kina: de Tuin, Gent
Het opvallendste kenmerk van deze tot de verbeelding sprekende helmhagedis is de hoge rugkam net achter zijn kop. In het Engels wordt hij ook wel *Giant forest dragon* genoemd.

9.10

Calotes versicolor

De wereld van Kina: de Tuin, Gent
De stekelnekhagedis heeft een nekkam met naaldachtige, opstaande stekels en een zaagachtige rugkam.

9.11

Iguana iguana

De wereld van Kina: de Tuin, Gent
Door zijn lengte (tot wel twee meter) en zijn soms zeer grote kammen doet de groene leguaan enigszins draakachtig aan. Het is de meest indrukwekkende soort van alle leguanen.

9.12

Varanus niloticus

De wereld van Kina: de Tuin, Gent
De nijlvara wordt door de lokale bevolking in Afrika gevreesd en gezien als een mensendoder. Hij kan zich namelijk verdedigen door uit te halen met zijn scherpe klauwen.

9.13

Chimaera monstrosa

Gents Universiteitsmuseum,
Collectie Dierkunde, Gent
De gewone draakvis is een minder bekende kraakbeenvis en het 'lelijke broertje' van haaien en roggen.

9.14

Varanus komodoensis

Koninklijk Belgisch Instituut voor
Natuurwetenschappen, Brussel
De komodovaraan heeft niet alleen een cocktail van dodelijke septische bacteriën in zijn speeksel, hij produceert zelf ook gif, net als een draak.

9.15

Brachinus crepitans

Gents Universiteitsmuseum,

Collectie Dierkunde, Gent

De grote bombardeerkever heeft een ware explosiekamer in zijn achterlijf. Als de kever geïrriteerd raakt, produceert hij een serie plofjes die door een chemische reactie een temperatuur van rond de 100 graden Celsius hebben.

9.16

Filmcompilatie

van de grote bombardeerkever in actie

De Kennis van Nu (YouTube)

10. drakenstudies

Het drakenskelet dat hier staat, is met anatomische nauwkeurigheid gemaakt en gebaseerd op kenmerken van verschillende dieren. Het eigenlijke skelet is afkomstig van een python, de overige botten zijn van konijnen, hanen en een kalkoen. Naast het skelet liggen overblijfselen van prooidieren; enkele zijn

in een opvallende cirkel gelegd. De draak is immers een jong mannetje dat net geslachtsrijp is. Daarom heeft hij als voedseloffer met beenderen van prooien een siernest gemaakt om een vrouwtje te lokken. We bouwen hiermee verder op de traditie van de dieren-encyclopedieën, waarin tot de 17de eeuw draken beschreven worden alsof ze echt bestaan.

10.1

Dominick Vershelde,
Serpentodraaco deevesi
Vershelde, 2016

Gents Universiteitsmuseum,
Collectie Dierkunde, Gent

De wetenschappelijke naam van deze draak is uiteraard verzonnen, maar opgebouwd volgens de regels van de taxonomie en de wetenschappelijke naamgeving in de biologie. De naam betekent slangendraak van Deeves, verwijzend naar de initialen van de bouwer van het skelet.

STA'M

ERKENNED
MUSEUM

Vlaanderen
verbeelding werkt

Limburgs Museum
wat je met, neem je zelf

Gulden Draak

DeMorgen.